

Skapad uppenbarelse eller blottad

En recension av Gustaf Wingrens "Skapelsen och lagen" (1958) och "Evangeliet och kyrkan" (1960) ställd mot min egen uppsats "Trostraditionens bibel"

Björn Svärd 2026

A

"Skapelsen och lagen" (1958) och "Evangeliet och kyrkan" (1960) av Gustaf Wingren, en recension

Inledning

Jag granskar i denna recension två böcker av Gustaf Wingren som vore de en enda. I stort behandlas nämligen såväl skapelse som lag, såväl evangelium som kyrka i varje enskilt avsnitt i de båda framställningarna. Det är betoningarna som skiljer avsnitten åt.

Wingrens teknik är effektiv. Den skapar intryck av enhetlighet och allmängiltighet och bidrar samtidigt till att skärpa framställningens udd. Den läsare är inte född som missar kritiken av de bibeltolkare som börjar i fel ände och behandlar evangeliet före lagen. Det blir enligt Wingren som ett husbygge utan grund.

Det betyder inte att det skulle ge falska signaler om jag som här inleder med att redovisa Wingrens syn på Gud. Tvärtom lägger Wingrens sätt att nalkas Gud grunden för dennes visioner om det ideala samspelet mellan Gud och människa.

Gudstron förankras i livet som faktum

Hänvisningarna till bibeln är så många och bedöms som så viktiga att Wingren i sina båda framställningar anser det mödan värt att som bilagor foga tabeller över anförda bibelställen. Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att det inte är från bibeln Wingren hämtar argument för sin gudstro utan från biskopen och kyrkoläraren Irenæus (130-202). I anslutning till Irenæus hävdar Wingren att en människas gudsförhållande är givet i och med det faktum att hon lever. Att en person lever är t o m det primära i hennes gudsrelation. Trons grund vilar sålunda på ett faktum. Dessutom förutsätter Wingren utifrån samme Irenæus att Guds skaparverk äger sin fortsättning i fortsatt skapande. Varje människas födelse är ett led i detta Guds fortsatta skaparverk. Skapandet tar inte slut.

Till detta anslag hör att Gud ger sig till känna i naturgivna ordningar. Långt inne i sin framställning ger Wingren exempel på detta i sin behandling av kyrkornas diakoni. Diakonin blir för honom en naturlig utlöpare av människors intuitiva känsla för rättvisa och inte som kyrkohistorikerna framställer det, resultatet av den andliga nyfödelse som pietismens framträdande innebar.

Gudstron infogas slutligen i den av samme Irenæus hävdade recapitulatio, alltings återställelse genom Jesu frälsningsgärning.

Därmed anser sig Wingren ha återupprättat gudstron och förmått "runda" sekulariseringens ifrågasättande av trons själva kärna som är just gudstron, och med detta vara i stånd att presentera kyrkan som en angelägenhet för alla. Dessutom menar han sig ha givit skäl för ett trosbygge där kyrka och värld hör samman, tydligast konkretiserat i kopplingen mellan

vardagens arbete och söndagens gudstjänst. Detta som ett uttryck för att Gud är herre över både vardag och helgdag.

Människans villkor förankrade i skapelsen

De för livet tvingande villkoren förankrar Wingren i 1 Mosebokens skapelsemyter med tolkningsnycklar till dessa styrda av citat från Paulus brev.

Wingren ges med dessa skapelsemyter som grund tillfälle att förankra kristen tro i något allmängiltigt. Därmed förmår han bland annat neutralisera ett av bibelns tydligaste grundmotiv, Israel som Guds utvalda folk. Dessutom kan han i anslutning till lutherskt synsätt inrymma inte bara överhetens tvångsvälde utan även Guds vrede och t o m döden bland de medel Gud använder för att upprätthålla sin av synden hotade skapelse (Rom 5:12). Som motivering anför Wingren här Guds förbund med Noa (1 Mos 9) där vedergällningens lag förutsätts komplettera och korrigera den ordning som gällde i Edens lustgård.

Sin egen touch på skapelsemyten och för den delen på hela sin framställning sätter Wingren genom sin övergripande sammanfattning: Skapelsens livsprincip är i Wingrens tolkning *givandet* men genom syndafallet blev den mot Guds vilja omvandlad till ett *tagande*.

Men därmed är inte allt sagt. Wingren behöver därutöver skapelsemyten för att kunna sätta Jesu frälsningsgärning i sitt sammanhang. Jesu frälsningsgärning hänger för Wingren i luften om den inte förstås som den slutliga återupprättelsen av en genom syndafallet i själv tillräcklighet sjunken värld.

Wingren ställer aldrig den historiska frågan till dessa skapelsemyter på vilka han grundar så mycket. Det enda i den vägen som jag upptäckt är hans konstaterande att de inledande kapitlen i 1 Mosebok är sent tillkomna. Jag förmodar att Wingren läser dessa av mig benämnda skapelsemyter som gudagivna mönstertexter som förmedlar den väsentliga, bakomliggande, om än ej den historiska sanningen. Att skapelsemyterna för Wingren är grundläggande. Om det råder ingen tvekan.

Möjligheten heter förlåtelse

Det jag ovan målat upp på skapelsemyternas grund kan kopplas till luthersk bibelförståelse, där barndopspraxis var den givna förutsättningen. I och med att alla var döpta blev också Gud en angelägenhet för alla. Den förutsättningen gäller också för Wingren.

Detta alldeles uppenbart när denne målar upp förlåtelsen som kyrkans uppgift i ett samhälle som, med Wingrens sätt att uttrycka sig, förlorat sig i ett ödesdigert *tagande*. Detta i kontrast till det *givandet* som var skapelsemytens själva livsprincip.

I Wingrens fall leder dennes utläggning om förlåtelsen som en fallen världs enda möjlighet, till korset. Jag föreställer mig i ett resonemang enligt följande.

I den värld vi lever samlas allt upp i att människan förlorat själva riktpunkten. Hon förstår inte att *ge* är hennes uppdrag, hon *tar* istället och vänder därmed allt över ända. Detta leder till att Gud tvingas bibehålla sitt välde med tvång via lag och överhet.

Vändpunkten i detta tvångsvälde inträffar med Jesus, med Wingrens betoning på att det här är människan Jesus som handlar. Denne förmådde, som ingen vare sig före eller efter honom, övervinna de frestelser som lockade också honom att ta i stället för att *ge*. Den sista av dessa

frestelser som Jesus övervann var frestelsen att fly undan korset. Detta övervinnande fick kosmiska dimensioner. Därigenom sprängdes dödens makt och vägen öppnades till det liv människan i syndafallet förlorat.

På just denna grund vilar den förlåtelse som det är kyrkans uppgift att förmedla. Förlåtelsen drar ett streck över det gamla "tagandet" och innebär samtidigt ett infogande i det givande Jesu seger på korset innebar.

Denna förlåtelse behöver ständigt förnyas skall här tilläggas. I den lutherska trostradition som Gustaf Wingren levde i, talade man om en daglig omvändelse. Denna förnyelse också antydd i den kristna veckorytmen där vardagens arbete växlade med helgens vila.

3 Dopet och predikan, förlåtelsens förmedlare

Korsets seger förmedlas av Anden, en Ande som bestäms på skiftande sätt både i bibeln och i den kristna traditionen. Här tar jag fasta på Wingrens variant där korsets seger leder till en kyrka som i Andens kraft förmedlar en förlåtelse som vänder "tagande" till "givande" och omvandlar död till liv. Därmed fullbordas genom Anden den återställelse som förlorades genom syndafallet.

I Wingrens händer blir Anden en förlåtelsens förmedlare. Som sådan verkar denna Ande huvudsakligen genom dopets och i predikans förmedling.

Här först om dopet. Dopet ses av Wingren som en föregripande handling, en ideal form där en kristens hela bestämmelse är föregripen. Kristi seger på korset, det slutliga genombrottet för människans seger över frestelsen, fortplantas som en möjlighet till dopet. Samtidigt förutsätts ständiga omtag allt eftersom det slutgiltiga hos Kristus inte motsvaras av något slutgiltigt i den döptes liv. Omtagen heter daglig omvändelse.

Kyrkans predikan i sin tur, som har sitt centrum i förkunnelsen av förlåtelse, levandegör och förverkligar Jesu frälsningsverk. Samtidigt får den kristne genom denna predikan stöd på hennes väg mot det givande som är det eviga livets förutsättning. Det är ingen sofistikerad förkunnelse Wingren förutsätter. När Kristus berättas (predikas i berättelsens form) delar Kristus enligt Wingren ut förlåtelse nästan till godo. Predikan blir en del av Kristi seger, en del av det eviga livets förverkligande.

4 Avslutning

Ovanstående referat har begränsats till det bärande i Wingrens framställningar i de av mig refererade böckerna. Jag har funnit att Wingren hävdar gudstrons förbindelse med livet, att det raster på bibel och bibeltolkning han lägger gör anspråk på att vara det riktiga och att den väg till det eviga livet han anför, är den rätta.

Mycket i den på ständiga omtag framskridande framställningen har jag inte fått grepp om. Wingrens uppgörelser med andra teologer är mig många gånger svåra att få liv i. Ett har jag dock funnit och det är att man måste börja med skapelsen för att förstå trons väg till frälsning. Vidare att Israels utväljelse, som är något av ett bibelns grundtema, skjuts åt sidan. Dessutom att Wingren blir obegriplig om man inte ser dennes anknytning till Luther.

Slutligen kan jag inte komma ifrån att den uppenbarelse som Wingren gör anspråk på att blotta är skapad. Själv har jag gjort en kort framställning av bibeln som betraktar den som en

trostradition som allteftersom utvecklas. Denna fogar jag här till min recension av Wingrens båda böcker, Skapelsen och lagen och Evangeliet och kyrkan.

B

Trostraditionens bibel

En framställning byggd på Förklaringar till Bibel 2000. Björn Svärd dec 2025

Inledning

Sedan snart elva år publicerar jag på min hemsida bibelstudier i anslutning till kyrkoårets texter. Det blir ett nytt bibelstudium varje onsdag. Ni hittar dem på bjornsvard.com under rubriken Bloggen. När jag så här i efterhand överblickar vad jag skrivit, märker jag att jag allt oftare börjat lägga ut ut gammaltestamentliga texter, helst från Psaltaren och profeterna. Detta tror jag i första hand bero på att jag haft svårt att variera min utläggning av evangelietexterna. Det blev för många underverk i min smak. Inte för att jag tvivlade eller tvivlar på undren i sig utan därför att dessa i evangelisternas förmedling blivit alltför enahanda beskrivna.. Deras återgivning har sitt ursprung i förkunnelse och samtidigt älskade att få höra om mirakler om så staplade på varandra. Och det bjuder evangelisterna sannerligen på.

Jag ville dessutom helt enkelt vidga mina ramar och se Jesus även mot sin gammaltestamentliga judiska bakgrund. Jag hade behov att "bottna" min passion för evangeliet i de trostraditioner som ledde fram till Jesu framträdande, för att säga det precisare.

Denna uppsats skall ses mot den bakgrunden. Utlösande faktor var att det en dag blev uppenbart för mig att jag i Notboken till Bibel 2000, närmare bestämt i dess "Förklaringar", hade en källa som kunde hjälpa mig att binda samman det Gamla testamentet med det Nya. I dessa förklaringar redovisas nämligen hur de ledande bibliska begreppen allt eftersom utvecklas på sin väg in i Nya testamentet föreställningsvärld.

Det var också just detta jag behövde. Jag fick när jag studerade dessa förklaringar slutgiltigt mina ögon och öron öppnade för att jag i den heliga Skrift ägde en "trostraditionens" bibel, inte i första hand en lärodoktrin. De bibliska begreppens utveckling över tid tvingade fram den tolkningen.

I denna uppsats redovisar jag det för mig väsentliga i det jag då fann. Observera det trots allt preliminära i min utläggning. Min källa är ju en enda, "Förklaringar" i notboken till Bibel 2000.

En minibekännelse

Om jag tillåts börja med mig själv tillhör jag dem som redan från ungdomen drogs in i det jag i denna framställning kallar en kristen tanke- och trostradition. Denna har jag så långt jag kan minnas sökt förena med förnuft, f a med respekt för det som jag funnit uppenbart sant och historiskt sannolikt. För mig är kristen tro inte grundad i men förbunden med sanningslidelse.

Den kombinationen kom att bli allt mer central för mig då jag för åtskilliga år sedan både upptäckte och tog till mitt hjärta att bibeln hölls samman av tanken på Israels utväljelse. Att denna utvaldhet dessutom är det kitt som binder samman Gamla testamentet med det Nya gjorde min upptäckt än viktigare.

För mig har insikten om utvaldhetens centrala roll utvecklats till något av ett trosparadigm. Tillspetsat bekänner jag att utvaldhet, med utgångspunkt i Israels utväljelse och med sin fortsättning i Jesu förståelse av denna, blivit en av grundpelarna för mig. Utvaldhet signalerar att den starke är utvald att tjäna inte att härska. Denna inställning har påverkat såväl min samhällssyn som i mitt sätt att se på min omgivning.

Nya testamentet vilar dessutom i sin helhet på Gamla testamentets grundvalar. Det skadar själva saken om man skär bort det för Gamla testamentet typiska och ensidigt läser Jesus utifrån nutidens frågeställningar. Den här uppsatsen både bekräftar och förstärker den sanningen.

Jag behöver därtill göra tydligt att min läsning av en sammanhållen bibel inte gjort mig blind för bibelns primitivitet med sin förankring i gammaltestamentligt stamtänkande. Jag är för att sticka ut, inte ens obenägen att betrakta Jesus som en profet som i tidens stil predikade tidens slut och Guds rikes upprättande.

Som jag minns det har jag sedan barnsben varit bekväm med att vara förankrad i en tro som jag idag bestämmer som uppenbarelse men även utifrån begreppen myt, idealisering och historia. Central i denna min föreställningsvärld är Messias- föreställningar som gått i uppfyllelse genom Jesus. Jesus är den av Gud smorde konungen, Guds utvalde, Messias.

Med tiden har jag vant mig vid att betrakta bibeln som framsprungen ur berättelsetraditioner. Analysen i denna undersökning har stärkt mig i den övertygelsen och dessutom skärpt min blick för att dessa berättelsetraditioner utvecklats utifrån tid och omständigheter.

Mitt liv har slutligen inneburit ständiga omtag och ideliga aktualiseringar och det även på det religiösa området. Detta inte för att jag är en tvivlare utan för att jag är en kristen som behöver en tro som är levande.

Korsdramat, som evangelierna återger detta, har för mig med åren utvecklats till något av en ingång, ett "trossprång" in i levande tro. Jesu sista ord på korset har för mig blivit bokstavligt sanna, dessutom förebildliga. Jag läser evangelierna, men även övrigt i bibeln, med korset för

ögonen. Korset representerar för mig sanningen, övrigt som vittnesbörd om denna sanning. Det som motsäger korset lägger jag åt sidan. Så lyder i korthet min trosbekännelse.

Det betyder inte att jag därmed tror mig kunna presentera en historiskt bevisbar sanning. Någon historisk Jesus i bevisbar mening tror jag mig inte kunna presentera. Evangelierna bottenar mer i förkunnelse än i neutral historieskrivning och det försvårar bevisläget

Om arbetsgången

För att få ett mera precist grepp om bibeln som helhet har jag alltså tagit hjälp av "förklaringar" till Bibel 2000. I dessa förklaringar redovisas hur de ledande begreppen i bibeln används och om hur ord, begrepp och tankebanor skiftar innebörd allt efter tid och omständigheter. Med dessa förklaringar som hjälp försöker jag få grepp om det jag annars blott översiktligt skulle kunna fånga. Metoden kan diskuteras men så mycket kan sägas att jag med dessa förklaringar som grund tror mig kunna hävda att vi i bibeln har att göra med trostraditioner, inte med för alla tider giltig läror. Detta motiverar mig i sin tur att redan här som bakgrundsmaterial i populär form aktualisera dagens trostraditioner.

Om trostraditioner till vardags

Ofta räcker det med en gest eller några enstaka ord så tror jag mig veta vad en människa brinner för och står för. Inte ens nyhetsuppläsarna på P1 undantagna. Deras saklighet vilar på den rådande allmänna meningens grund och den med känsligt öra uppfattar det.

Så trots att det talas om frihet att tycka och tänka som man vill i i en demokrati som vår, är den friheten begränsad. Skall man bli accepterad förutsätter det som en del i samhällskontraktet att man tänker och tycker på de accepterade normernas grund. Sen skall i sanningens intresse tilläggas att det som gillas respektive ogillas inte är statiskt. Det som gillas idag behöver inte accepteras i morgon. Att som jag i den här uppsatsen nalkas bibeln som en trostradition är alltså att handskas med aktualiteter.

Om traditioners makt är det ena som jag i min undersökning aktualiserar, är tron som företeelse det andra. Här blir anknytningen mellan då och nu mindre självklar. Detta därför att vi vant oss vid att betrakta tro som en sak, vetande som en annan, en i och för sig riktig tanke. Skäl saknas däremot att som alltför många gör, utgå från att de båda storheterna inte har med varandra att göra. I själva verket är de beroende av varandra.

Jag går så långt att jag påstår att den ena storheten inte överlever utan det andra. Tron behöver vetandet och vetandet tron. Tron behöver vetandet för att kunna påverkas och vetandet tron för att kunna utvecklas. Tron måste tillåta sig att tuktas av det uppenbart sanna och vetandet stimuleras till utveckling med hjälp av tron. Och jag menar då tro i de mest skilda former. Till och med hugskott kan vara till nytta för vetande i utveckling.

För detta är en modern västerlänning blind. Det har blivit ett paradigms att skilja sekulära gemenskaper från religiöst betingade sådana. Detta när levande tankeriktningar, de må vara politiska eller av annat slag, i grund är betingade av tro. Hur skulle det bli om exempelvis det socialdemokratiska partiet saknade fantasi, idéer, tro ja t o m medlemmar som skapade huvudbry genom sina hugskott. Det tog inte lång tid innan rörelsen stagnerade.

Tro är nämligen inte enbart religiös tro, inte enbart kristen eller muslimsk tro. Tron är som en utmanare av vetandet en förutsättning för livet.

Men påstå detta i ett västerland som sedan århundraden gjort sig fri från en kristen tro som gjorde sig bred och hindrade utvecklingen. Säg det till en upplyst politiker som fått för sig att lösningen på det mesta är att tvinga tron in i ett isolat där den förutsätts leva sitt eget liv. Eller till upplysta människor som tror att allt blir till det bästa med religionsfrihet och statsbidrag till de religiösa samfund som vet att hålla sig på sin kant.

För mig är trostraditioner en nödvändighet liksom tro. Och vad mig själv beträffar bekänner jag mig stå i en judiskt kristen trostraditions sammanhang. Och det är om detta som denna uppsats handlar. Närmare bestämt om bibeln läst som den trostradition den i själva verket är.

Vad bibeln beträffar grundar jag min framställning på det som går att konstatera vid läsningen, d v s på vetande. Mina associationer till vad jag läst dessutom på tro, en tro som är utmanad av det vetande som jag i den här framställningen preciserat via förklaringar till Bibel 2000. Inom parentes varifrån jag där hämtat min kunskap.

Med dessa ord övergår jag till huvudframställningen, Bibeln som trostradition.

Bibelns Gud

När jag studerar bibeln och låter de enskilda bibelorden tala med egen röst och stämma och mot sina alldeles egna klangbottnar öppnar det för en rad associationer. Bland annat blir det uppenbart att särskilt Gamla testamentet genomgått en rad om- och nytolkningar innan det framstår i nuvarande skick. Det är först i ett sådant ny- och omtolkat skick bibeln kan framstå som mer enhetlig.

Så trodde inte de första kristna. För dem var det självklart "att GT:s heliga skrifter" var "Guds ord, som i varje detalj speglar hans avsikter". Till detta hör också att de bibliska författarna "övertog...tolkningsmetoder som utgick från att dolda lärdomar kunde finnas under den bokstavliga meningen". (skrifttolkning). Detta för övrigt i samklang med såväl "bekännelsestroen" som folkfrom intuitiv uppfattning av idag.

Själv låter jag emellertid det uppenbara tala och låter därför ett redan i Gamla testamentet omtolkat och nytolkat bibelord spegla bilden av Gud. Det betyder inte att så om- och nytolkade bibelord, berövade sitt ursprungliga sammanhang, skulle sakna beröringspunkter med sitt ursprung.

Med det sagt observerar jag att den Gud som i bibeltexterna framträder, alltid framstår som relationell. Gud står alltid i förbindelse med någon eller något. Tydligast är relationen till människan. Det mesta i bibeln handlar om Guds relation till just människan en människa som har sin identitet i Gud. Människans liv, hennes livsande, hennes själ, ses som en Guds gåva, en gåva som tydligast förverkligas i ett av Gud välsignat liv. (liv, livsande, själ).

Döden är här de facto den stora anomalin. Om döden och dödsriket är därför också texterna otydliga. Tonvikten ligger på livet i Gud här och nu. Föreställningarna om döden och dödsriket tar vägen från de dödas liv i en skuggtillvaro, till ett liv i salighet respektive osalighet. (dödsriket, helvetet). Först med Nya testamentets Jesus blir bilden tydligare.

När Gud framställs som rättfärdig och helig, när Gud i sin härlighet gör under, naturunder som ingripanden i historien, ja mer än annat när Gud vredgas, är det en till människor och natur vänd Gud som talar. Bibelöversättarnas förklaringar, om än till ytterlighet kortfattade, kan trots ordknappheten inte dölja att Gud är den dramatiska handlingens Gud.

Inte heller döljer dessa förklaringar att det är det utvalda folkets Gud som handlar. Det är en Gud som träder fram sitt utvalda folk till godo trots att detta på det grövsta bryter mot barmhärtighetens och rättfärdighetens lagar. Vi möter en Gud som straffar olydnad med död och fiende med utplåning (rättfärdig, helig, härlig, vrede och under).

Bibelns Gud sträcker sitt välde utöver världsalltet. I sitt hov har den allsmäktige gudasöner och gudaväsen, så småningom också ett hov av änglar och änglafurstar. Där finns dessutom inom bibelkanons utrymme en åklagare, en åklagare som så småningom får skepnaden av en tillvarons djävul.

Det för denna hovstat karakteristiska är att den inte enbart betjänar Gud utan också relaterar sig till den av Gud skapade världen. Allt eftersom omformas dessa änglar och änglafurstar till himmelska furstar som griper in på de områden som anförtratts dem.

Inte ens de gudar som betjänar Israels föraktade grannar lämnas utanför. De blir till himmelska avbilder av de folk de betjänar. Dessa gudar föraktas visserligen men de förnekas inte. (gudasöner, gudaväsen, ängel, gudsnamn). Detta som en pendang till den hela bibeln genomsyrade föreställningen om Israels speciella förhållande till Gud.

Bibelns författare lägger det som sker efter Guds vilja (alternativt i enlighet med Guds plan) under Guds initiativ. Och de som står i Guds tjänst blir hans tjänare. Detta tjänande samspelar med föreställningen om Israel som Guds utvalda folk, en för hela bibeln sammanhållande föreställning. (utvald)

Det är en trostraditionens Gud som presenterats

Det är den Gud som bibeln uppenbarar som ovan presenterats. Detta via förklaringarna till Bibel 2000, förklaringar som i sin tur tagit vägen över min penna. Presentationen är återberättande, till detta förkortad på ett sådant sätt att den som läser eller lyssnar skall

kunna ta till sig. Samtidigt är förklaringarna tolkande, tydligast när Gud presenteras som relationell. Återberättandet är öppet. Slutsatserna och systematiseringarna överläts till den som lyssnar eller läser.

Det är samtidigt en trostraditionens Gud som här lyfts fram, en Gud och dennes hovstat som kommer oss till mötes i olika skepnader utifrån tid, omständigheter och författare, inte en Gud om vilken inget mer är att säga. Fortsättningen förutsätts ligga hos mig som tilltalad. Nu skall mitt vittnesbörd följa eller kanske hellre kyrkans, detta i en trostradition som inte vet av något slut. Vad mig själv beträffar genom att jag till bilden av Gud fogar insikten att tillvarons och min egen och mina närmastes själva existens (vara) förutsätter en Gud, men framför allt genom att jag till bilden av Gud lägger evangeliet. Är för den delen inte kyrkans själva uppgift att på trostraditionens grund föra vittnesbördet om Gud vidare!

Trostraditionens Jesus

Om jag ovan lät bibelns Gud träda fram ur begreppsförklaringar till Bibel 2000 låter jag nu på motsvarande sätt Jesus avteckna sig. Det betyder att jag lyfter fram en Jesus som profileras mot bakgrund av Gamla testamentets föreställningsvärld, en trostraditionens Jesus, med också en Jesus som denne tedde sig för de tidiga kristna församlingarna.

Förvisso är det mycket som talar för detta sätt att teckna Jesus. För mig mest därför att jag hindras att fritt omforma honom efter min och min egen omgivnings ideal och smak. Å andra sidan missar jag mycket av autenticiteten i teckningen. Det är ju ingen biografiskt tillfredsställande bild av Jesus som avtecknar sig. Jag tröstar mig med att det är omöjligt att teckna Jesus biografiskt. Ofrånkomligen är evangelierna sprungna ur berättelsetraditioner och förkunnelse med allt vad det kan innebära av färgningar. På plussidan står att jesusbilden blir laddad med gammaltestamentliga associationer och därmed står i den bibliska trostraditionens sammanhang.

Till detta något om tidsstämningen på Jesu tid. Guds rike var i antågande. Gud skulle ta makten och allt bli nytt (rike, guds rike). Och Jesus, denne undergörare och tillika omvändelsepredikant var Guds smorde, den av Gud välsignade och utrustade, han som skulle bereda rikets ankomst (kristus, kristen och messias). Den utvaldhet som sedan gammalt lagt grunden till Israels självmedvetande kom alltså bland anhängarna till Jesus att koncentreras på en enda punkt, på Jesus den av Gud utvalde, han som uppfyllde profetierna. (profet, profetera). Och som en kulmen på denna av förväntningar mättade bild sågs han också som människosonen, den himmelska gestalt i Daniel 7 som där representerar Gud på domens och upprättelsens dag. (människosonen)

Min Jesus

Denna förväntan och denna vision blir levande även för mig när jag låter låter min bild av Jesus formas och färgas av tankar hämtade från Gamla testamentets föreställningsvärld och av de första kristnas vittnesbörd.

Men när jag kommer till vägs ände är detta inte min hela sanning. När min bild av Jesus blir till passion och till en inre allt genomlysande övertygelse låter jag visserligen förklaringarna till Bibel 2000 tala även när korset kommer på tal, detta den kristna trons crescendo. Jag skriver med dessa under på att avrättningen av Jesus på Golgata associerar till Gamla testamentets offerväsende med dess tro på offer som skapar försoning, välsignelse och gemenskap med Gud (renhet, offer, överstepräst, försoning). Och det är även levande för mig att bilden av Jesus framför allt har bibelns berättelser om uttåget ur Egypten och erövringen av löfteslandet som ideologisk bakgrund. Detta oavsett det historiska i traditionerna som berättar om detta. Men det är inte sammanhanget med helig historia som blir avgörande för mig.

Avgörande är att jag i mitt innersta blivit berörd av Jesu rop till Gud på korset "min Gud min Gud varför har du övergivit mig". För mig är det ord sprungna ur personlig nöd. De må så även vara citat från en psaltarpsalm och eller anknyta till den judiska offerideologin. Likaså är Jesu ord i dödsögonblicket "I dina händer Herre Gud, överlämnar jag nu min Ande" för mig sprungna ur tillit vare sig de är citat (Ps 31:5) tillagda i efterhand eller inte. Orden har för mig genom ett trons under blivit autentiska jesuord som förenar mitt liv med min mästares. Jesu Gud har blivit också min Gud.

Så nog är förklaringarna till bibel 2000 bra att ha. De ger överblick och skapar sammanhang. F a ger de sammanhang med den judisk kristna trostradition som i långa stycken är ryggraden i mitt liv. Men dessa förklaringar är inte allt. Korset däremot är allt.

På samma sätt med annat i Jesu liv som också det trotsat insikten om att jag enbart handskas med ett stoff som, oavsett den bokstavliga sanningen, tillhör den kristna trostraditionen. Framför allt i evangeliernas återgivningar av Jesu möten med sin omgivnings människor öppnar sig för mig en gudsnärhet som inga trostraditioner kan vare sig bättra på eller dölja.

Trons liv

I fortsättningen redovisar jag det för den kristna tron utmärkande som det framstår vid en sammantagen läsning av bibeln. Även med detta fokus står det klart att kristen tro står i en rörlig trostraditions sammanhang med sin bibel som både källa och riktpunkt. Denne bibelns Gud är inbegripen i allt som sker i himmel och på jord.

a Gud alltid inbegripen

Grundläggande i den bibliska föreställningsvärlden och i förlängningen också bland oss som lever i den kristna trostraditionens sammanhang, är att världen inte kan tänkas utan Gud. (värld, världslig).

För min del förutsätter jag denna vardagens gudsnärvaro utifrån att det faktiska, förstått som det vi ser, hör och upplever, inte har sin egen plats i det mänskliga medvetandet. Det lever alltid i symbios med upplevelse och tolkning av det sedda och hörda. Denna upplevelse och denna tolkning, där framför allt Gud är inbegripen, hjälper oss att förstå det faktiskt givna, ja blir en del av detta givna.

Dessutom, för att ta ytterligare ett exempel, bejaktar jag de lärda teorier om världens tillkomst men med det obligatoriska tillägget, utan "vara" (Gud) inget liv. Däremot förutsätter jag ingen detaljstyrande Gud, ingen Gud som i minsta enskildhet föreskriver hur vi skall leva. Skilda kulturer tillhör förutsättningarna för livet. Kulturerna i sin tur hämtar kraft ur ett virrvarr av omständigheter, yttre som inre. Det skrivs avhandlingar om vad som skjuter på och vad som bromsar upp, vad man skall upphöja, respektive förkasta. Till och med bibeln kan läsas som en exempelsamling på hur idealen växlar utifrån tid och omständigheter men också exemplifiera hårdhänta försök att i Guds namn uniformera idealen genom att förkasta visst och upphöja annat.

Mot den bakgrunden är inte att förvänta att den judiskt/kristna trostraditionen skulle vara enhetlig annat än i det grundläggande som bär upp denna tradition.

b Vad Gud har att säga

Begreppet lag i biblisk mening sammanfattas i uppslagsdelen till Bibel 2000 med orden "vad Gud har att säga". Den sammanfattningen blir också min. "Lagen" i sin grundläggande form sammanfattad i tio Guds bud ser jag som människans svar på att få tillhöra de av Gud utvalda. Denna lag står för det rätta, sanna och det i all upptänklighet mening riktiga. Den innefattar såväl moralisk/etisk sanning som sanning i absolut mening. För mig blir lagen i den meningen ett trosföremål, min metafysiskt betingade utgångspunkt.

Sedd så blir lagens uppgift att fungera som orienteringspunkt i första hand för de utvaldas liv och handling. I den egenskapen fungerar lagen som ett i föreställningsvärlden nödvändigt nedslag av en allt omfattande levande Gud. Säger man sig tro på denne Gud får detta sin bekräftelse i lagens förpliktande tilltal. Utan föreställningen om det absoluta (=Gud) har man gjort sig av med en för livet nödvändig utgångspunkt. Tror man inte på Gud tvingas man därför skapa sig en.

Det är en motsägelsefull Gud man endera äger eller har skapat sig, måste tilläggas. Detta eftersom det sanna och det rätta inte låter sig sammanfattas på ett enhetligt och motsägelsefritt sätt. Detta inte ens när man föreställer sig Gud lik en levande organism som tar hänsyn till tid och omständigheter.

Bibelöversättarnas orienteringspunkt "vad Gud har att säga" får oss alltså att förutsätta absoluta värden. Denna tro är å ena sidan mitt i all sin omöjlighet nödvändig, å den andra ödesdiger. Den kan å ena sidan göra att vi sträcker oss mot det sanna och rätta på ett fruktbarande sätt, å den andra att vi i förment men missriktat rättspatos gör oss passiva för vad verkligheten kräver. För att mota denna negativa konsekvens hjälper i vissa lägen att föreställa sig lagen som en levande storhet, en Gud som tagit sig mänsklig gestalt och som sådan vet att skilja det allmängiltiga från det enskilda. Detta desto hellre som det som synes allmängiltigt de facto inte ligger fast över tid. Vad en tid anser allmängiltigt kan förefalla tillfälligt i en annan, det förtjänstfulla under en tidsepok kan bli klandervärd i nästa. (lag)

c En av Gud styrd livshållning

Från regelverket är vägen inte lång till livshållningen. Livshållningen i sin tur är kopplad till det bibliska begreppet rättfärdighet. Rättfärdigheten i biblisk mening är förankrad i relationen till Gud. Som relationsbegrepp vilar rättfärdigheten på att Israels Gud tagit sitt folk till sitt hjärta och att folket i sin tur svarar upp på denna gudshandling. Rättfärdighet är således ett *relationsbegrepp*. Teologisk uttrycker rättfärdighet vad som är rätt och sant utifrån en förutsatt ideal gudshandling. Denna sida av rättfärdighetsbegreppet är emellertid nedtonat i artikeln om rättfärdighet i Bibel 2000.

Över tid fluktuerar bedömningen av vad som är rättfärdigt. Detta även i bibeln. Av något som Gud bestämt blir i realiteten något som människor över tid om- och nyskapar. Om det berättigade i detta behöver ständigt talas i såväl kristna som sekulära sammanhang. I sekulära sammanhang eftersom man tvingas skapa det man icke äger. Har man ingen Gud får det tänkta idealet ta Guds plats. I den kristna trostradition som jag bekänner mig till omformuleras i bästa fall rättfärdighetsbegreppet allt eftersom av en tänkt Kristus, för min del av den korsfäste Kristus. (rättfärdig, rättfärdighet)

För mig bryts alla former av rättfärdighet där respekt för det uppenbart sanna saknas. När den respekten saknas i kristna sammanhang skapar det misstro. För egen del skakas jag i mina inre grundvalar.

Begreppet *vittnesbörd* är i bibeln relaterat till rättfärdighetsbegreppet. Och vittnesbörden om ett rättfärdigt liv är många. Samtidigt speglar dessa vittnesbörd rådande fromhetsideal. Med ögonen öppna för detta kan man tydligare upptäcka de växlingar i idealbildningen som ryms redan inom bibelns ramar. (vittna, vittne)

Rättfärdighetens motsats representeras av det som är förkastligt, i bibeltexterna uttryckt som skamligt. Här redovisas både det som till vardags hölls för skamligt och skam i religiös mening. Avgudadyrkan ansågs skamlig och folken i Israels närhet ansågs präglade av sin skam. Denna skam tillskrivs dessa folks gudar (avgudar).

Men även om skammen kan sägas att den är styrd av rådande idealbildning, Den som har makt över idealbildningen har det också över vad som betraktas som skamligt, översatt till vår begreppsvärld, vad som är prissvärt respektive klandervärt. (skam)

Varför denna omständiga genomgång av en livshållning med gammaltestamentliga förtecken som här redovisats? Därför att Kristi framträdande skall förstås utifrån den bakgrunden. På samma sätt med oss som bekänner oss till Kristus. Vår förankring i honom har rötter i gammaltestamentlig livshållning och gammaltestamentliga ideal.

Lika lite som vi kan rycka loss Kristus från detta sammanhang och oförmedlat placera honom med fot och fäste i dagens nymodigheter kan vi bortse från de gammaltestamentliga rättfärdighetsideal som förts till oss via Kristus.

d Prövningen

Prövningen ges direkt och indirekt så mycket utrymme i bibeln att den inte låter sig förbigås. Den Gud som prövar är Israels Gud och i förlängningen Jesu Gud. Denne Gud prövar direkt eller genom ombud. Ytterst kan t o m djävulen ses som ett sådant ombud. Israels Gud och Jesu Gud prövar, men låter sig utifrån de bibliska vittnesbörden själv inte prövas.

Utifrån belegg i bibeltexter kan bl a styrkas att

1 Israels Gud vid Kanaans erövring prövade Israels barns trohet mot sin Gud i deras villighet att strida på Israels sida.

2 Israels Gud kunde pröva genom att vid behov ta t o m djävulen till sin hjälp.

3 Israels Gud kan pröva genom att utsätta även en människa tillhörig löftesfolket för sjukdomar, olyckor, lidande och ond bråd död. (prov, pröva, prövning)

Varför lyfta fram just detta här? Därför att det svär mot vår rättskänsla. De utmaningar som de bibliska begreppen prov, pröva, prövning består oss med tvingar därför också till prövning av vår religiösa hållning. Som kristen står jag nämligen, vilket jag vill eller inte, med ena foten i en religiös och social traditionsbildning med rötter i en primitiv stamreligion där erövringskrig och okänslighet för fiendens behov var en av dess förutsättningar. Erövringen av Kanaan visar det. Och vem kan förneka ond bråd och meningslös död. Bibeltexterna däremot har ett annat fokus. De tycks ibland blinda för det anstötliga i att lovprisa en Gud som i stridens hetta önskar fienden döden, en Gud som låter sjukdomar härja och oskyldiga drabbas.

Det tillhör avslutningsvis livet att ständigt prövas. Prövningen är ett led i livsloppet, ett av de led varav såväl framgång som motgång beror. Så även i livet som kristen. I Herrens bön förutsätts denna prövning. Orden "utsätt oss inte för prövning" är en bön att inte utsätta den som ber för prövningar som hon inte kan klara av. Några garantier utkrävs dock inte av den bedjande.

Den hållningen speglar en kristens förhållande till Gud. Hon tror på en barmhärtig Gud men utkräver inte barmhärtighet. Men hon lever i en olösbar spänning till de prövningar som visserligen svarar mot verkliga förhållanden men svär mot bilden av en rättfärdig Gud.

e Högtiderna aktualiserar och håller samman

När man med hjälp av förklaringar till Bibel 2000 speglar de bibliska nyckelbegreppens betydelseskiftningar skapar det en överblick som annars är svår att nå fram till. Detta blir särskilt tydligt i förklaringarna till begreppen *högtider och sabbat*. (högtider, sabbat)

Förklaringarna till dessa begrepp har lett till insikten att samhällets högtider kan definieras som rituellt, kollektivt handlande som i sin utformning syftar till att spegla, bevara och aktualisera det man upphöjt till det för samhället bärande och minnesvärda. Det faktiska, det tänkta och det man hoppas på är i högtiden förenade till ett. Detta gäller, och det är mitt tillägg, i olika grad såväl sekulärt grundade högtider som religiöst. Högtiderna påminner oss om att det upplevda och det faktiska (det trodda och det konstaterade) lever i ständig symbios.

I förklaringen till *högtider* påpekas att i skörde- och offerfesterna det gamla Israels försörjning genom boskaps- och boskapsskötsel aktualiserades och helgades. Den religiösa historien levandegjordes genom att dessa högtider kopplades till frälsningshistorien. Detta historiska anslag i förklaringen öppnar för en historisk läsning av Skriften, för mig även till förmodandet att även våra kristna högtider har flera bottnar.

Det som sägs om *sabbaten* påminner om att det då som nu tillhör livets förutsättning att tiden fördelas i arbete och vila, mellan gemenskap och ensamhet. Judisk religiositet gjorde detta till en gudomlig ordning genom att stadga sabbatens vila som ett gudomligt bud. Denna "teologisering" når i GT sin höjdpunkt i och med att sabbatens vila ses som en konsekvens av att Gud vilade på den sjunde dagen.

I kristna sammanhang kom sabbatsbudet att nytolkas. Vad nöden krävde kom att ses som viktigare än att Gud på den sjunde dagen vilade från sitt verk. Söndagen, Jesu uppståndelses dag, övertog som en konsekvens av detta rollen som vilodag. Mot den bakgrunden kan generaliserande sägas att högtiderna aktualiserar, mobiliserar och tydliggör det bärande i de två grenarna av den judiskt kristna trostraditionen. (högtider, sabbat)

Med namngivningen i bibeln är det på beslätat sätt. Namnet förbinds med den bibliska förebilden och förutsätts i bestämd mening spegla sin förebild (namn). På motsvarande sätt karakteriseras hela epoker i människans historia och relateras till samtid(släkte)

När Guds ord rättas efter verkligheten

De refererade bibeltexterna till artikeln *plan* vittnar om tron att det som händer inte sker Gud förutan. Gud har en plan med det som sker. Detta tydligast markerat i apokalyptiska texter. Till det ställer jag den kritiska frågan om inte historiens förlopp alltid tvingat bibelförfattare att allt eftersom rätta gudsplaner och bibelbelägg efter vad som synes motsvara verkligheten. Har den kristna tron för den delen någonsin gjort sig fri från tendensen att anpassa påstådda gudsplaner till verklighetens vittnesbörd? Ja, gav inte f a Jesu framträdande anledning till en genomgripande omtolkning av Guds avsikter som dessa kan utläsas vid studium av GT. (plan)

Och gäller för den delen inte detta allt vad övergripande sanningar heter? Verkligheten omformar dessa och tvingar fram omtolkningar och ständigt nya förklaringar. För mig personligen desto naturligare som jag betraktar samhällsutveckling som avhängigt ett spänningsfyllt samspel mellan det sedda och det trodda, mellan fakta och vision.

Eller som man kan sluta sig till när man läser artikeln *stund* i förklaringar till Bibel 2000. När utvecklingen tycks gå sina egna vägar Guds förutsägelser förutan, är det kristna hoppets perspektiv att Gud trots allt har greppet över utvecklingen. Det apokalyptiska perspektivet däremot att allt förlöper enligt Guds förutbestämda plan.

Begreppet *stund* som det används i bibeln står nämligen sammanfattande för att Gud i de avgörande ögonblicken bestämmer över utvecklingen. Detta sätt att se strider mot den gängse föreställningen om livet som ett vågspel, om att utvecklingen ligger i människors händer. Som människa och kristen behöver jag inom parentes vid behov vara förankrad i båda dessa föreställningar, dock inte samtidigt.

Användningen av begreppet *stund* i bibeln öppnar därigenom för reflexioner över bibeln som genre. När bibeln fastställer Guds vilja som obönhörlig behöver inte detta förutsätta ett ohistoriskt anslag. Det obönhörliga i Guds vilja kan också ha bottnar i det faktiskt erfarna. (stund)

Att inse denna dubbelhet och därför läsa bibeln med bägge utgångspunkterna må anses tveksamt, t o m godtyckligt. Så ser inte jag det. Jag har inte så sällan tvingats läsa bibeln ohistoriskt, detta för att få liv i mitt eget existentiella förhållande till verkligheten. Jag har satt korset i centrum, valt att i avgörande lägen ohistoriskt tolka allt utifrån detta centrum. Detta för att få mening och sammanhang i mitt liv. Samtidigt är jag närmast edsvuren i mitt ja till den uppenbara sanningens vittnesbörd.

När det gäller tillämpningen av begreppet *stund* i biblisk mening och då med anknytning till begreppet *plan* låter jag sammanfattningsvis situationen styra mitt sätt att förhålla mig. Jag vill inte gärna höra talas om att jag har Gud med mig när jag står inför egna avgöranden. Det förtar avgörandet. Däremot lutar jag mig mot att Gud ändå har greppet när möjligheterna sinat. (plan, stund)

På besläktat sätt ser jag på det bibliska talet om restens fortlevnad och nyfödelse. "De utvaldas" undergång som var ett historiskt faktum under biblisk tid, får i bibeltexterna sin fortsättning i proklamationen om restens fortlevnad och nyfödelse. Denna proklamation kan påstås vara både ett historiskt faktum och en trons förhoppning. (rest)

Om denna rest kan idag sägas att den är vårt hopp. Om något behöver vi idag en "rest"

som utifrån tidens förutsättningar och möjligheter förmår befrukta och förnya den kristna trostraditionen och föra den vidare. Detta gäller såväl judar som oss kristna. Har för den delen inte detta generell relevans? Är inte allt samhällsliv beroende av människor som när gamla sanningar inte längre fungerar, förmår skapa förnyelse.

Slutligen något om det i bibeln som befinner sig vid sidan om

Det finns det som jag finner befinna sig sig vid sidan om inom bibelns ramar men trots detta har tagit plats i den judiskt kristna trostraditionen. Utvecklingen av den slavinstitution som legitimeras i Moseböckerna men som icke ens utsluts i de senaste nytestamentliga skrifterna är ett exempel på detta. I den judiskt kristna trostraditionens förlängning blir slaveriet en omöjlighet och detta utan absolut tvingande anvisningar i den bibliska trostraditionen. (slav)

Det finns dessutom även annat som under århundradet före Kristi födelse sätter sina spår i bibeln men därför inte självklart hör hemma i den judiskt kristna trostraditionen. Talet om *vishet* får exemplifiera detta.

Visheten med sin botten i samtidens filosofi kan integreras i den bibliska trostraditionen men behöver inte göra detta. (vishet). På motsvarande sätt med talet om *makter* och *hemlighet*. (makter, hemlighet) Talet om hemlighet markerar något bortom mänsklig fattningsförmåga och kan kopplas till vad begreppen *vishet* och *plan* står för. (vishet, plan) Det gemensamma i dessa begrepp är att de signalerar något som befinner sig bortom mänsklig fattningsförmåga. (hemlighet) De bryter ett förutsett mönster för Guds handlande. Begreppen står däremot rent faktiskt framför allt i den samtida apologetikens, alternativt nytänkandets och samhällsanpassningens sammanhang. I den egenskapen banar de väg för ny "gudomligt" betingad normalitet som i sämsta fall kan bli ödesdiger för den judiskt kristna trostraditionens fortlevnad.

Avslutning Trostraditionens bibel

Mig har den hållning till bibeln som denna framställning representerar lett åt två håll. Å ena sidan har en fördjupad läsning av bibeln som trostradition lett till större frihet. Den utveckling av trostraditionen som är dess signum har sin förlängning in i nuet. På den grunden har jag rätt, det är t o m min plikt, att föra trostraditionen vidare på nya, t o m okonventionella sätt.

Å den andra har jag befästs i min förankring i den judiskt kristna trostraditionens sammanhang. Jag vilar på dess grundvalar. Till och med min bild av Kristus gör det. Jag kan f a inte koppla bort honom från sitt judiskt kristna sammanhang och göra honom till en representant för eller fullföljare av traditioner och ideal med annan härkomst än de judiskt kristna. I så fall blir ju Kristus en annan herres tjänare.

C Skapad uppenbarelse eller blottad

Recensionen av Gustaf Wingrens båda sammanhängande böcker, Skapelsen och lagen, respektive Evangeliet och kyrkan blev kort och koncentrerad, längre däremot min egen uppsats "Trostraditionens bibel. Recensionen av Wingren ger mig anledning att tala om en skapad uppenbarelse, min uppsats däremot om en blottad.

Wingren må hänvisa till bibeln på var och varannan rad i de båda böckerna. Men det är ändå hans tolkning som bär framställningen. Han skiljer ut och han sorterar, han värderar och han fördömer. Alldeles uppenbart lägger han dessutom sin av Luther påverkade uppfattning till grund för sina slutsatser.

F a skapar han en enkelhet inför livets avgörande frågor som vittnar om en man för vilken tron är en personlig angelägenhet. Gudstrons förankring i livet som faktum bär inte enbart som argument utan också som fundament i Wingrens framställning. När han sedan låter syndafall och gudsfrånvändhet sammanfattas i driften att *ta*, när meningen var att *ge*, förstår man att tron för Wingren är något mer än sofistikerad trosfilosofi.

Allt gör han i skenet av att vara bibelutläggare när sanningen är den att det är en av honom själv och den trostradition han representerar påverkad bibelutläggning han presenterar. Wingren är mer skapare än utläggare om så hans selektiva bibelutläggning tycks ha skäl för sig. Man skulle kunna kalla honom apologet, en stridbar apologet dessutom för ett evangelium och ett budskap som han ansåg vara både allas angelägenhet och möjlighet.

När jag här tagit mig friheten att jämföra Wingren med mig själv beror det inte på att jag anser oss vara jämförbara storheter. Jag gör det därför att våra intentioner är så olika. Wingren skriver för att visa att bibeln har relevans, att den rätt läst är en angelägenhet för alla. Jag däremot upptäcker sent omsider "kommentarer till bibel 2000" och tar kommentarernas hjälp för att visa en bibel i rörelse, där hållningar och värderingar växer fram allteftersom redan inom bibeltexternas ramar. Jag blottar bibeltexterna, om man så vill relativiserar dem utifrån innehåll och sammanhang. Wingrens intresse däremot är att visa deras relevans.

Min, låt oss kalla den, historiska approach är för mig nödvändig. Först i "blottad" form blir "sanningarna" angelägna för mig. När jag efter avslutat studium kunde fastslå att den Heliga skrift var en "Trostraditionens bibel på judisk grund" kände jag mig tillfredsställd även om jag visste att få i min omgivning skulle känna sig uppmuntrade av mina upptäckter.

Den som läser mig noggrant märker ett brott i min relativism. Detta i min skildring av korsfästelsen där jag i ett trossprång omvandlar trodd till absolut sanning. Jag behöver alltså den absoluta sanningen. Den är en förutsättning också för min tro. Skillnaden mellan Wingrens "skapade uppenbarelse" och min "blottade" är alltså inte absolut.

Detta för slutligen över på det som framkommer i min uppsats men inte i Wingrens båda böcker. Det är att mänsklig verklighetsuppfattning har två poler, där en är den absoluta sanningen, den andra den trodda. Till vardags förutsätts vi leva i en tillvaro där dessa båda poler samverkar och att denna samverkan skapar såväl realism som tro.

Hur som helst hade jag hellre sett mer av "blottad" sanning i Wingrens framställningar. Trons nödvändighet hade blivit tydligare då.